అదృష్ట హీనుడు

'పాపం' కావేశానికింటి పేర్లాంటిది. 'పాపం కావేశం' అంటారంతా కావేశం గురించి ఏం మాట్లాడాల్సొచ్చినా.

పాపం చేసే పుట్టేనని కావేశం నమ్మకం.

ఈ జన్మలో మరింక ఏం పాపం చెయ్యకూడదని అతని ఆదర్శం.

కావేశం అంటే చాలామందికి అభిమానం, అమాయకుడని. ఎంతమంది అభిమానించినా సుఖపళ్ళేనిజీవి అతను. అతను మనస్ఫూర్తిగా నవ్వి ముప్ఫయి యేళ్ళయింది. అతని వయసిప్పుడు ముప్ఫై ఒకటి.

బట్ట తలపాగాతో, బూజుపట్టినట్టున్న గడ్డంతో, చిరిగిన లాంకోటుతో, పొగచూరిన గోడకు వేలాడుతున్న ఫొటోలో రెండో వరసలో నిల్చున్నవాళ్ళలో మూడోమనిషిగామాత్రం కామేశానికి తన తండ్రిని తెలుసు. 'నాన్నుంటే ఎలా వుండునో' కామేశం చాలాసార్లాలోచించాడు. 'అమ్మకి జుట్టుండును' అని తప్పిస్తే తనతండ్రి జీవించివుంటే కలిగే ఇతర మార్పులేవీ కామేశానికి తట్టలేదు

కామేశం చిన్నప్పుడే చెప్పేశాడు ఆచారిమేష్టారు 'వీడికీ జన్మలో ఒక మేథమెటిక్సూ రాదు' అని, కామేశానికి లెక్కల్తోపాటు చాలా రాలేదు. అతనికి బాగా వచ్చేది హిస్టరీ, ఓ మోస్తరుగా వచ్చేది హిందీ. బళ్ళో అతన్ని చీవాట్లుపెట్టని మేష్టరు లేడు. ఆఖరికి డ్రాయింగు మేష్టరు కూడా కొట్టాడతన్ని ఓనాడు.

రెండంచీల మీాద లేదనిపించాడు స్కూలుఫైనలు తన యిరవై య్యోకటో యేట. పైకి చదివించడాని కతని తల్లికి శక్తి లేకపోయింది, అతన్ని పెంచి పెద్ద చేసిం దతని తల్లి కామాక్షమ్మ. అతను పూర్తిగా పెరక్కుండానే తన ఆడబడుచు కూతుర్నిచ్చి పెళ్ళిచేసిం దతనికి. అతని విధవప్పగారు రంగమ్మ కామేశంకంటె పెద్ద. చాలా పెద్ద. ఆవిడ మొగుడ్ని కామేశం ఎరగడు.

కొత్తబట్టలకోసం పల్లకీ ఎక్కాడు కామేశం. స్కూలు ఫైనలు పాసవగానే, కొత్తబట్టల్తో కాపురాని కొచ్చిన కామేశ్వరిని చూసి చాలా సంతోషించాడు. ఆనందం అతని

హృదయంలో చిందులు తొక్కింది కొన్నాళ్ళు. ఆ తర్వాత కావేశ్వరి చిందులు తొక్కడం ప్రారంభించింది.

తన కాపురం గురించి అతని కేవో లీలగా తీయని ఊహాలుండేవి. ఆ ఊహలకి, తన కాపురానికి ఏవీ సంబంధం లేదని కావేశానికి వేగంగానే తేలిపోయింది. తొలిరోజుల్లో తన సాన్నిధ్యానికి సిగ్గుతో ముచ్చటపడే అతని భార్య తర్వాత తర్వాత ముచ్చట పడ్డం మానేసింది. ఆ తర్వాత అతనంటే సిగ్గుపడ్డం కూడా మానేసింది.

కావేశానికీ, అతని భార్యకీ పేర్లు తప్ప యింకేవీ కలువలేదు. వాళ్ళ ఆశయాలూ, అభిమతాలూ, అభిప్రాయాలూ అన్నీ వ్యతిరేకమే చల్లని వెన్నెల కొబ్బరి చెట్లను తడుపుతూంటే, వెన్నెలకు తడిసి మెరిసే కొబ్బరాకుల్ని తనూ తన భర్తా చేయీ చేయీ పట్టుకొని డాబా మీద కూర్చుని చూడాలని కావేశ్వరి అభిలాష. చంద్రుడుండగా గాని, సూర్యుడుండగా గాని తన భార్య చెయ్యి తాను పట్టుకున్న పాపాన పోలేదు కాని, చంద్రుడూ సూర్యుడూ బెడ్ లైటూ లేనప్పుడు తన చెయ్యి మాత్రం తన భార్యని పట్టుకోనిచ్చేవాడు కావేశం. సాయంత్రం చల్లగాల్లో తనూ, తన భర్తా ఏ కాలవొడ్డునో, సముద్రపొడ్డునో మనుషులకి దూరంగా, దేవతలకి దగ్గరగా చెట్టా పట్టా లేసుకొని తిరగాలని కావేశ్వరి కోరిక. శివాలయానికీ, ఆస్పత్రికీ తప్ప భార్యాభర్తలు కలిసి యింకెక్కడికి వెళ్ళకూడదని కావేశం అభిప్రాయం.

కామేశం గదిలో వుండగానే తాను జాకెట్టు మార్చుకొంటునప్పుడు కామేశం కొంటెగా తనవేపు చూస్తే "ఏమిఁటండీ ఆ చూపు" అని విలాసంగా కామేశం మొహాన్ని ఎడంచేత్తో వెనక్కి తోసి, తాను కుడివేపు ఎర్రగా సిగ్గుతో వాలిపోవాలని కామేశ్వరి కాంక్ష. అంచేత కామేశం గదిలో వున్నప్పుడు చాలాసార్లు జాకెట్టు మార్చుకుంది, మార్చుకోవాల్సిన అవసరం లేకపోయినా. ఆ సమయాల్లో ద్వారం దగ్గరగా వుండి తెరిచివుంటే కామేశం బైటికి గెంతేసేవాడు. లేదా ద్వారం కామేశ్వరికి దగ్గరుండి మూసివుంటే, బుద్ధిగా రెండో వేపు తిరిగిపోయేవాడు.

ఆ రోజు మంగళవారం. కామేశం అమ్మా, అక్కా గుడి కెళ్ళేరు. కామేశ్వరీ కామేశం ఒంటరిగా యింట్లో ఉన్నారు. అలా వుండటం అదే ప్రథమం. కామేశ్వరి ఊహలకి రెక్క లొచ్చేయి. ఏదో అర్థంకాని వింత ఆనందం ఆమెని వశంచేసుకుంది. ఆశ గాలికి తెరచాపలా పొంగింది. వీధి తలుపేసేసి "తలంటి పోసుకుంటారా?" అంది నవ్వుతూ కామేశంతో. తర్వాత 'పోయమంటారా?' అనడుగుదామని. మంగళవారంనాడు అభ్యంగన ఫలం మృత్యువు అని తెలిసిన కామేశం "వద్దు" అనేశాడు.

ఎక్కడో ఒక తీగ తెగింది. విచ్చే మొగ్గది ఒక రేకు రాలిపోయింది.

కామేశం స్నానం అయ్యేక కామేశ్వరి వెళ్ళింది స్నానానికి. చాలా చన్నీళ్ళు తోరుపుకుంది. మూడు పక్కలే

గోడలున్నాయి వాళ్ళ బాత్‌రూమ్‌కి. ఆకాశమే పైకప్పు, వేరే ద్వారం పెట్టనక్కర్లేకుండా దానికి నాలుగో గోడ పెట్టడమే మానేశారు. ఆ గోడలేని వేపు వెళ్తే బాత్‌రూమంతా కనిపిస్తుంది. వెళ్ళడానికి యిటికలు పాతిన తోవకూడా వుంది. స్నానం రమారమి అయేవరకూ కామేశ్వరికి మానభంగం కాలేదు. ఆవిడే పిల్చింది: "ఏవండోయ్! ఆరేసిన చీర గదిలో దండేన్నుంది. కాస్త యిలా పడేస్తారా బాబ్బాబూ" అని.

బాబ్బాబు చీర దండెంమీదనుండి తీసేడు. 'అయినా యీ కామేశ్వరి కింత మందమతితనం పెరిగిపోతోందేమిటి చెప్మా రోజు రోజూ' అనుకుంటూ చీరని బాత్‌రూమ్‌లోకి ఎలా పంపించడమా అన్న సందేహం రాలేదతనికి. చీరని ఉండలా చుట్టేడు. పెద్దసైజు బంతిఅంత అయింది. దాన్ని పదిలంగా పట్టుకుని బాత్‌రూం గోడ దగ్గరకెళ్ళి "పట్టుకో" అని దాన్ని బాత్‌రూంలోకి విసిరేశాడు ఏ మాత్రం చాకచక్యం వున్నా కామేశ్వరి దాన్ని పట్టుకుంటుందని అతని ఊహ. చీర ఏవైపునుండి ఎలా వస్తుందో తెలుసుకోలేని కామేశ్వరి చీరని పట్టుకోలేక పోయింది. చీర నేలని పడిపోయి బురదంతా పట్టించుకుంది.

చాలా తీగెలు పటపట తెగిపోయేయి. ఎక్కడో ఒక మొగ్గ తన రేకులన్నీ రాల్చేసుకుంది. తన చీరతోపాటు ఆశలుకూడా బురదపాలైనట్టనిపించింది, కామేశ్వరికి.

రోజులు నలిగి దొర్లిపోతున్నాయి. కామేశంగారిది చిన్నిల్లయినా యిల్లంతా డాబా. డాబామీదున్న చిన్నగదే కామేశం బెడ్‌రూం. ఆ యింటికి ఒకపక్క విశ్వనాథం యిల్లు; రెండోపక్క యింట్లో రెవిన్యూ యినస్పెక్టరు నాయుడు, తల్లి లేని తన యిద్దరు పిల్లల్తోటి కామేశ్వరి కాపరానికి రాక పూర్వంనుండి అద్దెకుంటున్నాడు. నలభై ఏళ్ళు దాటుండవు అతనికి. భార్యలేకుండా కేవలం వంటమనిషి సాయంతో తన బిడ్డల్ని పాపం అతను ఎలా పెంచగల్గుతున్నాడా అని కామేశం చాలాసార్లుసానుభూతితో ఆలోచించాడు.

కామేశ్వరి కాపురాని కొచ్చిన సంవత్సరానికే నాయుడు మంచివాడుకాదనీ, అతను తనవేపు అదోలా చూస్తాడనీ కామేశంతో రహస్యంగా మొర పెట్టుకుంది. ఎంత వద్దన్నా వినకుండా నాయుడింటివేపున్న కిటికీ తలుపులు మూయించేసింది. నాయుడు మంచివాడనీ, అతన్ని తను చాలా రోజులనుండీ చూస్తున్నాననీ కామేశం ఎంత నచ్చజెప్పినా ఆవిడకి నచ్చలేదు.

ఆ సంవత్సరం ఫిబవర్లోనే ప్రారంభించింది. కామేశ్వరి ఆరుబయట పడుకుందామన్న మారాం. చన్నీళ్ళ స్నానంలో నమ్మకమున్నా, కామేశానికి మంచులో పడుకోకూడదని నమ్మకం. మంచులో పడుకుంటే పక్షవాతం వస్తుందని అతని చిన్నప్పుడెవరో అన్నారు. అంచేత అతను మే, జూన్లలో మాత్రం 15 రోజులు బైట పడుకుంటాడు.

కామేశం 'బైట పడుకోవద్దు. జలుబు చేస్తుంది' అని సలహా యిచ్చేడు.

కావేశ్వరి విన్లేదు.

'జబ్బు చేస్తుంది' నచ్చ చెప్పాడు.

కామేశ్వరికి నచ్చలేదు.

'పక్షవాతం వస్తుంది' భయపెట్టేడు.

భయపళ్ళేదు కామేశ్వరి.

'అయితే నీ ఖర్మ. నువ్వొకత్తెవూ పడుకో' అని శపించాడు.

ఆ శాపాన్ని వరంలా అంగీకరించిం దావిడ. ఉన్న ఒక్క మంచాన్నీ పరుపునీ విడదీశారు. పరుపు కామేశం వాటా కొచ్చింది. మంచమే చాలనుకుంది కామేశ్వరి.

హాయిగా నేల్ని పరుపు వేసుకొని గదిలో పడుకునేవాడు కామేశం.

'చలిగాలి కిందామీదా కొడుతూ వట్టి మంచంమీదేమిటా హాయి ఆ పిల్లకి' అని విస్తుపోయ్యేవాడు.

ఆ హాయి ఏమిటో ఆమె చెప్పలేదు కాని ఆవిడ కేదో హాయి వున్నట్టే అతని కనుమానం వచ్చింది. మూడ్రోజుల్లో ముక్కుపట్టేసి గదిలోకి పక్కమార్చదా' అనుకున్నాడు మొదట్లో. కాని ఆమెముక్కు మూడువారాలైనా మూసుకుపోలేదు సరికదా, రోజులు జరుగుతున్నకొద్దీ మెరవడం మొదలెట్టింది, మిగతా మొహంతోపాటు. 'మంచు యీ పిల్లకి బాగా పడింది' అనుకున్నాడు కామేశం.

మంచు కామేశ్వరికి బాగా పడింది. చల్లగాలికి పొద్దెక్కేవరకూ నిద్ర పట్టేసేది. మనిషికి నడకలో చురుకూ, మొహంలో మెరుపూ, బుగ్గల్లో ఎరుపూ వచ్చేయి నెల తిర క్కుండా. మొహంలో నిండుతనం, మనిషిలో పరిపూర్ణత వచ్చేయి రెణ్ణెళ్ళకే,

భార్యలో వచ్చిన యీ అందమైన మార్పులకి సంతో షించిన కామేశానికి ఆమెలోని యితర మార్పులు నచ్చ లేదు. ఆ మార్పుల్లో ముఖ్యమైంది అమె చూపులో వచ్చింది. పరధ్యానంగా కళ్ళు కలలుకనే వప్పుడప్పుడు. మరొకప్పుడు చూపుల్లో బెదురు, భయం వ్యక్తమై కనురెప్పలు భయం భయంగా కొటుకొనేవి.

ముఖ్యంగా కామేశానికి నచ్చనివి ఆమె తన వేపు చూసేవైఖరి. ఆ చూపులో జాలి ఎక్కువగా కనిపించేదతనికి దెబ్బతిన్న పిల్లిపిల్ల వేపు, గజ్జిపట్టిన బొచ్చుకుక్క పిల్లవేపు మనుషులు చూసే చూపది. ఇప్పుడు తనకేం తక్కువని జాలిగా చూస్తుందనుకొనేవాడు.

కాని ఆ చూపు అతన్నెక్కువ కాలం బాధపెట్టలేదు. అలా చూడ్డం మొదలు పెట్టిన నాల్నెల్లకే పక్కింటి రెవిన్యూ యినస్పెక్టరుకి ట్రాన్సఫరై మరోవూరు వెళ్ళిపోవడం, అతన్తో పాటు కామేశ్వరికూడా వెళ్ళిపోవడం జరిగేయి.

'అవ్వ ! ఎంత సిగ్గుమాలినపని. తక్కువ కులం వాడి తోనా' అని నోరు నొక్కుకుంది కామేశం అక్క.

అది విన్న ఎదురింటావిడ 'నీకు మల్లే అందరికీ స్వశాఖ వాళ్ళే కుదుర్తారా !' అని మనసులో అనుకొని "ఔను, ఎంత సిగ్గుచేటు" అని బైటకు నోరు నొక్కుకుంది. "కాపరాని కొచ్చిన మూడేళ్ళకే యింతపనా!" అంది బెంగగా కామేశం తల్లి– కాపరానికి మూడేళ్ళు పూర్తయితే ఏ పన్చేసినా ఫర్వాలేదన్నట్టు.

* * *

ఆఫీసరు గదిలోకి టపా పట్టుకెళ్ళిన వీరయ్య, టపా ఆఫీసరుగారి బల్లమీద పెట్టి తన నడకలో తొందర కన్పించ నీకుండా బైటపడ్డాడు. ఆవేళ ఏదో ప్రళయం బద్దలవుతుందని అందరికీ తెలుసు, టపాలో పై అధికారినుండి ఆఫీసరుగారికి వచ్చిన డి. ఓ. ఒకటుంది.

ప్రళయం రాకపోయినా, ప్రళయం వచ్చినంతశబ్దంతో మోగింది ఆఫీసరుగారి గదిలోని కాలింగుబెల్లు. సర్వేశ్వరుణ్ని తల్చుకుంటూ పైకప్పువేపు చూస్తూ నిలబడిన వీరయ్యకి పైకప్పులో సాలెపురుగు రూపంలోతప్ప సర్వేశ్వరుడు కన్పించలేదు. కాని గదిలోని ఆఫీసరు రూపంలోవున్న యముడు గుర్తుకొచ్చేడు. యముడు దగ్గరికి వెళ్ళినట్లే అయిష్టంగా వెళ్ళేడు గదిలోకి, నెత్తిన తలపాగా బోర్లించుకుంటూ.

'హెడ్ గుమాస్తాని పంపించు' అన్న ఆఫీసరు అరుపు ఆఫీసంతా వినిపించింది. ఏనుగనిలోపలికి పంపమనున్న సింహం

ఆహ్వానం అది. కాని హెడ్ గుమాస్తా విశ్వనాథాన్ని ఎరుగున్న వాళ్ళెవరికీ ఏనుగ జ్ఞాపకంరాదు అతను గుర్తుకొచ్చినప్పుడు. వాళ్ళకి నక్కలాటి చిన్నసైజు తెలివైన జంతువులే గుర్తుకొస్తాయి.

'ఏమిటీ వెధవ్వుత్తరం' అంటూ విశ్వనాథం మొహం మీదికి విసిరికొట్టా డాఫీసరు తన టేబిలుమీదున్న డి. ఒ. తీసి. విశ్వనాథం దాన్ని తీసుకొని చదివి నవ్వేడు, ఏడవ లేక.

ఆఫీసరు గొంతు ఆఫీసంతా వినిపించదన్న భయం లేకపోయినా, హెడ్ గుమాస్తాకి వ్యతిరేక శక్తులు రెండు తమ టేబిలువదిలి ఆఫీసరు గదివేపు నడుస్తూ 'వేరీజ్ దట్ ఇనెఫిషెంట్ ఫూల్ కామేశం?' అన్న ఆఫీసరు కేకకి అదిరిపడి మళ్ళా తమ టేబిలువేపు వెళ్ళిపోయేయి.

“అతనికి రాత్రినుండి జ్వరంగావుంది సార్. ఊళ్ళో అమ్మవారుందని నేనే ఆఫీసుకి రావద్దన్నాను. డిస్పాచ్ నెంబరు చూసి చెప్తాను సార్ దీని విషయం” అన్నాడు విశ్వనాథం.

అమ్మవారి ఊసెత్తేసరికి ఆఫీసరు నోటికి తాళం పడిపోయింది. యాభయ్యో పడిలో పడినా, అతనికి తన అందం మీద, పర్సనాలిటీ మీద చాలా నమ్మకముంది. అమ్మవారొస్తే అందం హరించి పోతుందని అతనికి మహా భయం.

అమ్మవారి గురించాలోచిస్తూ ఆఫీసరు మాట్లాడక పోవడం చూసి బైటికి జారుకున్నాడు విశ్వనాథం.

* * * *

ఆఫీసుకొస్తూ ఆఫీసు సందు మలుపు తిరిగిన కామేశానికి వీరయ్యా రొప్పుతూ తనకోసం పరిగెత్తడం ఆశ్చర్యం కలిగించింది. 'ఎడ్‌గుమాస్తాగోరు తవఁర్ని రెండ్రోజులు జరఁవని శలవెట్టి యింటి కాడే కూకోమన్నారు. బైటకి రావద్దన్నారు' అని వీరయ్యా చెప్పిన మాటలకి మూర్ఛొచ్చినంత పన యింది.

కామేశం తన తండ్రి తద్దినంనాడు తప్ప యింకెప్పుడు శలవు పెట్టినా హెడ్‌గుమస్తా వప్పుకోడు. భగవంతుని లీల అర్థంకాని కామేశం హెడ్‌గుమాస్తా లీలకూడా అర్థం చేసుకుందుకు ప్రయత్నించలేదు. కాని అతని సలహా ప్రకారం యింటికెళ్ళిపోయాడు— అయాచితంగా వచ్చిన శలవు, ఇల్లు కదలకుండా యెలా గడపడమా అని ఆలోచిస్తూ.

* * *

గుమాస్తాగా జీవితం ఆరంభించిన ఆఫీసరు తన తెలివితేటలవల్లా, చాకచక్యంవల్లా, మీదికెళ్ళి ఆఫీసరయ్యాడు. పనిలో నాన్పుడంటే అతను సహించలేడు. త్వరగా నిర్ణయాలకి రావటం అతని ప్రత్యేకత. ఆ నిర్ణయాలు చాలా భాగం

రైటవడం భగవదనుగ్రహం. దూరాభారాన ఎమ్. బి. బి. యస్. చదువుతున్న పెద్దకొడుక్కి, త్వరలో పెళ్ళిచేసి పెద్ద కట్నం పుచ్చుకుందామని అతని ఆశ. ఆ ఆశ ఫలించేటట్టు ప్రయత్నాలు చేశాడు. అందులో వొక ప్రయత్నంలో పాతిక వేలు చూచాయగా కన్పించాయి. ఆ సంబంధం ఖాయం చేసుకుందామనుకొని, కొడుక్కి ముందుగా చెప్పడం మంచి దని అతనికి ఉత్తరంరాశాడు.

కొడుక్కి కూడా తండ్రిపోలే—త్వరగా నిర్ణయాలకి రావడంలో. తన వివాహం విషయమై తనకి స్వంత అభి ప్రాయాలున్నట్టు అతను జవాబు రాశాడు.

ఆఫీసులోనే అందింది ఆఫీసరుగారి కొడుకు జవాబు: జవాబుకి జవాబు వెంటనే తీసి రాశేశాడాయన.

మైడియర్ సత్యానారాయణా!

ఇటుపైని యిలాంటి వెధవుత్తరాలు రాయొద్దు. నా పట్ల నువ్వు చూపవలసిన గౌరవం చూపలేకపోతే, ఈ నెల నుండీ కానీ కూడా నానుండి ఆశించవద్దు.

యువర్స్ సిన్సియర్లీ.

అని సంతకం చేసి, ఆఫీసు కాయితాలమీద తన సంత కాలకై వచ్చిన కావేశానికి ఆ ఉత్తరం. కొడుకు ఎడ్రసు ఇచ్చి పోస్టు చెయ్యమన్నాడు.

అదే టపాలో పై అధికారికి ఏదో స్టేట్‌మెంటు పంపాలి. అది ఆలశ్యమైందని అంతకు ముందురోజే ధుమధుమ లాడుతూ ఉత్తరం రాశాడు.

కామేశం తన విధి తప్పకుండా స్టేట్‌మెంటూ, ఆఫీసరుగారి కొడుకుగారి ఉత్తరం డిస్పాచ్ చేశాడు. కాని ఆ డిస్పాచ్ చెయ్యడంలో ఒక కవర్లో పెట్టవలసిన ఉత్తరం మరో కవర్లో పెట్టాడు. అతని సాధారణమైన పొరపాటు, అసాధారణమైన పరిణామాలకు దారి తీసింది. పై అధికారి పేరూ సత్యనారాయణే అవడంవల్ల— అతను నిప్పులాంటి మనిషి. లంచం అంటే రోత, ఆఫీసరు కొడుక్కి రాసిన ఉత్తరం చదువుకున్నాడు. తన కళ్ళని తానే నమ్మలేక మళ్ళీ చదివాడు. "ఏమిటి వీడి ఉద్దేశం! నెల్నెలా నాకు డబ్బు పంపిస్తున్నాడా, వీడు వీడిపట్ల నేను చూపించాల్సిన గౌరవం చూపించక పోతే వీడు డబ్బు పంపడం మానేస్తాడా?" అనుకున్నాడు. అనుకున్నాక ఆలస్యం చెయ్యకుండా ఆ ఆలోచనల్నే కాగితంమీద పెట్టి డి. ఐ. కింద పంపించేశాడు క్రింది ఆఫీసర్ కి ఆ డి. ఒ. మూలంగానే అక్కడ్లేని శలవనుభవిస్తున్నాడు కామేశం.

ఆ సాయంత్రం టపాలో ఆఫీసరుగారికి తన కొడుకు దగ్గర్నుంచి ఒక ఉత్తరం వచ్చింది. అందులో ఆఫీసు స్టేట్‌మెంటుంది. దాంతో ఆఫీసరుగారికి డి. ఒ. అర్థం అయిపోయింది. వెంటనే హెడ్‌గుమాస్తాను పిల్చి కామేశాన్ని డిస్మిస్ చేశేమన్నాడు. దాని కేం భాగ్యం "శలవనుండి రానీండి, అలాగే

చేసేద్దాం" అని హెడ్‌గుమాస్తా తాత్కాలికంగా చక్రం అడ్డువేశాడు.

*   *   *

హెడ్‌గుమాస్తా విశ్వనాథాన్ని కామేశం యింటి పక్కల్లు. భార్యలేకుండా గడుపుకోలేని వయసులో, రెండో పెళ్ళికి తయారవలేని వయసులో అతనికి భార్యా వియోగం కలిగినది. అప్పటికి అతనికి 14 ఏళ్ళ పెద్దకూతురు కాక, మరో ముగ్గురు నత్తా నావా వున్నారు. ప్రపంచం గుట్టెరిగిన జ్ఞాని అతను. అభానికీ శుభానికీ కామేశం తల్లిచేత వంట చేయించుకుంటూ, కామేశం కుటుంబంవల్ల తనకు వీలైన అవసరాలు గడుపుకుంటూ, వాళ్ళకూ్కడా తను యథాశక్తి సాయపడుతూ వుండేవాడు అతనికీ, కామేశం అక్కకీ ఏదో వుందని ప్రపంచం వేసిన నిందలో నిజానిజాలు ఎలా వున్నా, కామేశానికి తన ఆఫీసులో టెంపరరీ గుమస్తాగా వేయించింది అతనే.

కామేశం మూడుసార్లు సర్వీసు కమీషనుకి కట్టినా లాభం లేకపోయింది. సర్వీసు కమీషనుతప్పి, యిప్పటి కారేళ్ళక్రిందట, కాసి ముట్టని, ఎవరికీ అక్కర్లేని రిసీవ్ అండ్ డిస్పాచ్ సెక్షన్లో ప్రవేశించాడు కామేశం. అందులో ప్రవేశించిన వాళ్ళంతా ఆర్నెల్లు దాటకుండా యితర సీట్లల్లోకి దాటేస్తారు. ఆరేళ్ళయినా కామేశం దాన్ని వదలకపోవడానికి కారణాలు రెండు- ఆ ఆఫీసులో అంతకన్న తక్కువసీటు లేక

పోవడం మొదటిది. విశ్వనాథం, కామేశం డిస్మిస్ కాకుండా కాపాడుతూ వుండటం రెండోది.

ఆఫీసులోని మిగతా గుమాస్తాలూ జవాన్లూ మొదట్లో మామూలుగానే గౌరవించారు కామేశాన్ని. కాని కొద్ది నెలల్లోనే అతను ఆఫీసుకి వస్తూంటే జవాన్లు నిలబడ్డం మానేశారు. మొదట్లో అతన్ని చూసి అదుర్దాగా కాలుస్తున్న బీడి పారేసే జవాన్లు, తర్వాత్తర్వాత అదికూడా మానేయడం జరిగింది. కానీ దానికి ఎంతమాత్రం విచారించలేదు కామేశం.

అతనికి జవాన్లంటేనే చికాకు. ఏ పనీ చేతకానివాడిని భగవంతుడు జవానుగా పుట్టిస్తాడని అతన్నమ్మకం. అసలు వాళ్ళకి కవర్లుకూడా సమంగా అంటించడం రాదు ఇన్ని కవర్లూ మరో యిన్ని సర్వీసు పోస్టేజి స్టాంపులు, ఏ కవరు మీద ఎన్ని స్టాంపులు అంటించాలో మూడుసార్లు చెప్పి యిచ్చినా ఒక్క జవానూ సరిగా అంటించడు. అంచేత తానుద్యోగంలో ప్రవేశించిన కొద్దిరోజులకే జవాన్ల చేత ఆ పని చేయించడం మానేశాడు కామేశం. అతనే మూతి విరిగిన సిరాబుడ్డిలో వున్న తుమ్మబంక తడుపుకొని సిరస్తాగా కవర్లు అంటించి, వాటికి కుడివైపు మీది భాగంలో కావలసినన్ని స్టాంపులు వరసగా ఒకదాని ప్రక్క నొకటి అటించేసుకుంటె, జీవితంలో ఏదో గొప్ప ఘనకార్యం సాధించినట్టుండేది అపనే జవాన్లచేత చేయిస్తే వాళ్ళు కొన్ని

స్టాంపులు సమంగానూ, మరికొన్ని తల క్రిందులుగానూ అంటించేవారు. ఛీ! ఛీ!! అసహ్యం. కవరూ, ఎడ్రసూ, స్టాంపులూ చూడగానే చిరునామాదారు ఆకర్షింపబడాలి. తాను డిస్పాచ్ చేసిన ఉత్తరం బొచ్చెడు ఉత్తరాల్లో చిరునామాదారుని ఆకర్షించాలనేది కామేశం ఆశయాల్లో ఒకటి. ఆ పెద్దమనిషి—తను ఉద్యోగే తనకువచ్చిన ఉత్తరాన్ని ఒకసారి విప్పకుండానేచూసి కామేశం డిస్పాచ్ చేసిన ఉత్తరాన్నే 'ఎంత నీట్‌గావుందో', అనుకుంటూ—అసలు కామేశాన్ని ముత్యాలకోవలాటి దస్తూరీ—మొట్టమొదట చదువుకోవాలనీ కామేశం ఆశ.

ఆ ఆశయం ఫలించిందో లేదో తెలియదు కాని, అతని మరో ఆశయంమాత్రం ఫలించింది, జవాన్లమీద అతను ఆధారపడినన్నాళ్ళు సగటున నెలకి కామేశం ఆఫీసునుండి ఉత్తరాలు వెళ్ళిన యితర ఆఫీసులు కవర్లమీద తక్కువ పోస్టేజి అంటించడంవల్ల తాము పెనాల్టీ రెండింతలు కట్టుకున్నామని రాయడం, ఆ పెనాల్టీ డబ్బులు గవర్నమెంటువారు కామేశం దగ్గర్నుంచే వసూలుచేయడం జరిగేది. డబ్బులు పోతున్నాయని కామేశం విచారించలేదు కాని యింత చేతకాని జవాన్లు సంసారాలు ఎలా వడుపుకుంటారా అని బాధపడేవాడు. కవర్లు తానే అంటించడం ప్రారంభించేక సగటున నెలకి ఒక్కసారిమాత్రం పెనాల్టీ కట్టుకోవలసి వచ్చేది కామేశానికి. ఈ అభివృద్ధికి ఆఫీసరుగాని, కనీసం హెడ్ గుమస్తాకానీ తనని అభినందించాలన్న కామేశం వాంఛ అతని తీరని కోరికల్లో ఒకటి.

అతని ఆఫీసుకి చాలినన్ని కవర్లు సప్లయి అయేవికావు. అందువల్ల తీరికసమయంఅంటూ వుంటే, ఆ సమయంలో కావేశం తన ఆఫీసుకి వచ్చిన పెద్దకవర్లన్నీ చించి, వాటి వాటి లోపలిభాగం పైకి వచ్చేలా మడతపెట్టి, చిన్న కవర్లు కట్టి అవి వాడేవాడు. అవి చూడ్డానికి కొత్త కవర్లలా ముద్దొస్తూవుండేవి. అసలు యింతకుముందు ఆఫీసరు తన ఫేర్ వెల్ పార్టీలో గుమస్తాలందరివద్దా శలవు తీసుకుంటున్న ప్పుడు కావేశం ఫస్టు" అని బహిరంగంగానే అభినందించడం, కావేశం ఆ రోజు రోడ్డుమీద కాకుండా గాల్లో నడిచి యిల్లు చేరడం జరిగాయి.

కావేశం ఆశయాల్లేనివా డవడానికి వీల్లేదు. అతని ముఖ్యలక్ష్యం లంచం పుచ్చుకోకూడదని. అది ఫలించడానికి ప్రపంచం అంతా అతనికి సహాయం చేసింది. అసనికి వోటు వంటి లంచం ఎవరూ యిస్తామన్లేదు, ఒక్కనాడుతప్ప.

ఒకనాటిరాత్రి కావేశం భోజనానికి కూర్చోబోతూ ఉంటే ఎవడో వీధి తలుపు తట్టేడు. పట్టుపంచలో ఉన్నా కావేశమే స్వయంగా తలుపు తెరచి ఆ వచ్చినసిల్కుబట్టల, బట్టతల పెద్దమనిషిని గదిలోఉన్న ఒక్కకుర్చీలోనూ కూర్చో మని తాను నిలబడ్డాడు. అతని బట్టతలతో నిండైన ఎర్రటి విగ్రహం. నెరసీ నెరవని సన్నని మీసం. కళ్ళద్దాల వెనక మెరిసేకళ్ళూ చూస్తే కావేశానికి అతన్నెక్కడో చూసినట్టని పించింది. ఆ వచ్చిన అసామీకూడా నీళ్ళునములకుండా చిరు

నవ్వుతో "తమరు నిలబడుంటే నేను కూర్చోడమా! ఎంత మాటెంతమాటా! తమరు కూర్చోండి" అంటూ భుజాలు పట్టుకొని కామేశాన్ని కుర్చీలో కూర్చుపెట్టేసి తానే నిల బడ్డాడు. "ఎంతమర్యా దెంతమర్యాదా?" అని ఆశ్చర్య పడ్డాడు కామేశం.

"తమరు నన్ను రక్షిస్తారని అభయం ఇవ్వాలి. లేక పోతే నేను మిమ్మల్ని వదల్ను" అన్నాడా పెద్దమనిషి కామే శాన్ని పట్టుకోకుండానే.

"చెప్పం డేంకావాలి?" అన్నాడు కామేశం. నిజాని కతను ఏం కావాలన్నా ఇచ్చెయ్యాలనుం దతని మర్యాద చూశాక.

"అంత పెద్ద పనేం కాదు. ఈవేళ మీ ఆఫీసులో సాంతకం అయిన బిల్డింగు కంప్లీషను రిపోర్టు త్వరగా డిస్పాచ్ అయ్యేట్లు చూడాలి అంతే. అది వెళ్తేగాని నాకు రావలసిన డబ్బు నాకు రాదు తమరా రిపోర్టు రేపు డిస్పాచి చేస్తిరా తమమేలు జన్మలో మర్చిపోను" అన్నాడా పెద్దమనిషి నమస్కరిస్తూ.

అతని కోరిక చిన్నది, న్యాయసమ్మతమైనది. దాన్ని అనుగ్రహించడంలో కామేశం వింత ఆనందం పొందాడు. "తప్పకుండా" అన్నాడు బైటికి.

"థేంక్యూసర్. థేంక్యూ వెరీమచ్" అంటూ జేబు లోంచి పదిరూపాయలనోటు తీసి, కామేశం పద్దనేలోగానే

అతని చేతిలో పెట్టి "ఏదో యథాశక్తి" అని ఆకర్షణీయంగా నవ్వాడా పెద్దమనిషి. అతని నవ్వులోని ఆకర్షణ చూసే పరిస్థితిలో లేడు కామేశం. అతని చూపు ఒక్కసారి తగ్గిపోయింది. ఊపిరి బిగుసుకు పోయింది. వళ్ళు అకస్మాత్తుగా వేడెక్కి పోయింది. కిటికీ అవతల చీకట్లో పోలీసులూ, యమభటులూ ఒకర్నొకరు తోసేసుకుంటూ గదిలోకి ఆత్రంగా చూస్తున్నట్టనిపించిం దతనికి. వంట్లో శక్తంతా ఒక్కసారి ఉడికి పోయింది. అకస్మాత్తుగా జరుగుతున్న వర్తమానం గురించి ఆలోచించడం మానేసిన అతని మనసుకి భవిష్యత్తు అగాధమైన సమస్య తెచ్చిపెట్టింది. ఈ బట్టతల మనిషి బైటకు వెళ్ళగానేలోపలికి ఎవరొస్తారా, పక్కింటి హెడ్ గుమస్తానా? పోలీసులా! ఆఫీసరా?—అని ఆలోచించలేక మానేసి "అక్కర్లేదు" అంటూ నోటువున్న కుడిచెయ్యి ముందుకు చాస్తూ నిలబడబోయాడు కామేశం. కాళ్ళు అతని భారాన్ని మోపేట్టులేవు. "మరేం తప్పులేదు బాబూ, వుంచు చిన్నవాడివి. అంతా చేశేదే! నే వెళ్ళొస్తా నా మాట మర్చిపోకు నాయనా" అంటూ కామేశాన్ని కుర్చీలో కూర్చోపెట్టేసి, బైటకు జారుకున్నాడు పెద్దమనిషి, కామేశం నోరు తెరిచేలోగానే.

తెరచిఉన్న తలుపువైపే హెడ్ గుమాస్తా, ఆఫీసరూ, పోలీసులు ఉమ్మడి రాకకోసం చూస్తూ కుర్చీలోనే కూర్చుండి పోయాడు, కామేశం అతనికున్న ఫీలింగల్లా భయం, ఆనందం,

విచారం వగైరా. ఫీలింగులు ఎప్పుడో అరుదుగా వచ్చేవి. చిన్నప్పట్నించీ తోటి మగపిల్లలంటే భయం, కొంచెం వయసొచ్చేక మొగపిల్లలన్నా ఆడపిల్లలన్నా ఒక్కలాటి భయమే. బడికి ఆలశ్యంగా వెళ్ళడానికి భయం, పాఠాలు చదవకపోతే భయం, అవి రావని: చదివితే భయం, అవి రావడం లేదని: బళ్ళో వున్నన్నాళ్ళూ పరీక్ష పోతుందనే భయం, పాసయితే యింకా పెద్దక్లాసూ, పెద్ద పుస్తకాలూ చదవాలన్న భయం, స్కూలుఫైనలు పాసయేక ఉద్యోగం దొరకదేమో నని భయం: దొరికేక అది ఊడుతుందేమోనని భయం.

ఈ భయాలకితోడు యిప్పుడో కొత్తభయం. అలా కుర్చీలో ఎంతసేపు కూర్చున్నాడో తెలీదుకాని 'వడ్డించేశాన్రా కావుండూ' అన్న తల్లికేకకి తెలివొచ్చిందతనికి. పరధ్యాన్నంగా రెండు మెతుకులు ఎంగిలిపడి విశ్వనాథంయింటికి పట్టు పంచెతోటే పరిగెట్టికెళ్ళి జరిగిందంతా అతన్తో చెప్పి యీ విపత్తునుంచెలాగయినా కాపాడమని అతని చేతిలో బట్టతల పెద్దమనిషిచ్చిన నోటు పెట్టాడు కామేశం. విశ్వనాథం ఆప్యాయంగా 'యిలాంటి వెధవపన్లూసుకెప్పుడూ వెళ్ళకు నాయనా ఎప్పటికైనా నాఅంతై నువ్వు హెడ్‌గుమాస్తా కావాలని నా కోరిక. ఈ పదిరూపాయలూ పాప పరిహారార్థం ఏ దేవాలయానికో యిచ్చేస్తాన్లే. నువ్వు బెంగపెట్టుకోకు' అంటూ భుజంమీద చెయ్యివేసి రోడ్డువరకూ కామేశాన్ని దిగబెట్టాడు.

ఆ ఆపదలనుండి అంత సుళువుగా బైటపడినందుకు కామేశానికి ఆ రాత్రి సగమే నిద్రపట్టేసింది.

కామేశానికి లంచం పుచ్చుకోకూడదని ఆశయమైతే, పాపులర్‌గా వుండాలని ఆశ. అతన్ని చూసి అంతా 'మన కామేశం వచ్చాడు' అంటే 'మన కామేశం వచ్చాడు' అని అనాలని, ఆపదలో వున్నవాళ్ళు 'కామేశం వొచ్చాడింక భయంలేదని' అనాలని అతని అభిలాష. ఏదో తప్పుచేసి యినస్పెక్షన్లో దొరికిపోయిన హెడ్‌గుమాస్తా 'బాబ్బాబు యీ గండంనుం డెలాగయినా తప్పించు' అని అతన్ని బతిమాలాలని కామేశం కోరిక. ఈ కోరికలు కోరికలుగానే వుండిపోయాయి.

'కామేశానికి ఆదర్శం ఫలించకపోయినా ఆఫీసులో ఆదర్శప్రాయుడైన పురుషుడు కనిపించాడు జార్జిలో. జార్జిని చూసిన వాళ్ళెవరూ అతను లోయర్ డివిజను గుమాస్తా అనుకోరు. అతిన్నిచూస్తే కొత్తగా పెళ్ళయిన డాక్టరో, ఇంజనీరో అనుకుంటా రెవరైనా. పిత్రీయుం ఏమీ లేదతనికి, కాని నల్లగా బలంగావుండే అతను నిత్యం టెర్లిన్ బట్టల్లో మెరిసిపోతుంటాడు. మధ్యగా చీల్చి నున్నగా పైకి దువ్విన నల్లటి జుత్తు. ఆరోగ్యంతో మెరిసే మెరకకళ్ళూ, బలమైన కనుబొమ్మలూ, తిన్నని ముక్కూ అతని ప్రత్యేకాకర్షణలు. ఎంత అపరిచితుడైనా అతన్ని చూడగానే బలం, యుక్తి అతని సొత్తనిపిస్తుంది.

జార్జి నెవరూ ఆఫీసులో ప్రశ్నలు వేయరు. అతని కెదురు జవాబులు చెప్పరు. అతను ఆఫీసుకి తీరుబడయినప్పుడు వస్తాడు, తీరుబడిలేనప్పుడు వెళ్ళిపోతాడు. అతనిమీద దెప్పుడైనా ఆఫీసరుగాని, హెడ్ గుమాస్తాగ్గానీ కోపంవస్తే, ఆకోపం కామేశంలాంటి వాళ్ళమీద చూపించేసి, అతన్తో నవ్వుతూ మాట్లాడుతారు.

జార్జి వస్తువులేవీ చౌకబారువి కావు. అతనివాచీ స్మగుల్డులో రూ. 300, వాడుకుందుకి పైలెట్ పెన్నూ, వాడనందుకి పార్కరుపెన్నూ ఒక జేబులోనూ, ఒక లెగ్ బైట పెట్టిన గాగుల్సు రెండో జేబులోనూ ఎప్పుడూ వుంటాయి. దసరా బుల్లోళ్ళా ముస్తాబుచేసిన రేలీసైకిల్ ఉందతనికి. అతనికిరాని విద్యలేదు. స్కూటర్లేకపోయినాస్కూటరెక్కడ మొచ్చతనికి కారులేకపోయినా కారునడపగలడు. మిస్రసీదొర స్కూటరో కాంట్రాక్టరు కారో ఎక్కి ఎప్పుడూ తిరుగుతూ వుంటాడతను.

ఎవరినైనా అంత సులువుగా అంచనా వెయ్యగలడతను. ఆఫీసుకొచ్చే మనుషుల్నతడు పలకరించడంలోనే తెలుస్తుందతని అంచనా. కొందర్నిచూసి కేవలం చిరునవ్వు నవ్వుతాడు, మరికొందర్ని తన తలా: వాలుకళ్ళా విలాసంగా దించి పలకరిస్తాడు. ఇంకొందరికి తనసీటు యిచ్చేసి కాఫీకూడా తెప్పిస్తాడు.

అతను ఆఫీసుకి రావడమే ఒక ధూమారంలావస్తాడు. 'ఏం వీరయ్యా ఏమిటి సమాచారం' అని కునికిపాట్లు పడుతున్న వీరయ్యని పలకరించి, హెడ్ గుమాస్తా కొరకు 'గుడ్ మార్నింగ్ సర్' పారేసి, 'ఏం జానకీ! హౌ యీజ్ లైఫ్' అని జానకిని పలకరించి, 'హౌ యీజ్ ఎవిరిబడీ!' అని మిగతా అందర్నీ ఒక్క చూపులో చుట్టిపారేసి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసేస్తాడు.

జార్జిలాటి వాళ్ళు ఆఫీసుకి చీడపురుగులని హెడ్ గుమాస్తా అవ్యక్త అభిప్రాయం. 'ఇలాటివాడు ఒకడున్నా చాలు ఆఫీసుకి శోభ!' ఇదీ అవ్యక్త అభిప్రాయమే; జానకిది. జార్జి ఆఫీసులో వున్నంతసేపూ జానక్కి ఊపిరి సమంగా ఆడదు. 'కలకాలం కామేశంతో' బ్రతికేకంటే జార్జిలా నాల్రోజులు బ్రతికితే చాలు... యిది కామేశం అప్రకటిత అభిప్రాయం.

అక్కర్లేందే శలవు దొరికిన కామేశం, భార్య గురించి ఆలోచిస్తూవుంటే నల్లగా చీకటి అతన్ని, అతని గదినీ చుట్టేసింది. గదిలో యెవరూ లైటు వెలిగించడంలేదు, కింద వంట గిన్నెలు చప్పుడౌతున్నాయి. దూరంగా సినిమాపాట శ్రావ్యంగా వినిపిస్తోంది. పాటాగిపోగానే 'ఎక్కడ చచ్చాడీ కామేశం' అన్న విశ్వనాథం కేక వినిపించింది కిందనుండి. భయంగా మెట్లు దిగాడు కామేశం.

క్రింది గదిలో ఎర్రటి హరికేన్ లాంతరు వెలుగులో

ఎఱ్ఱగా మండిపోతూ పచార్లు చేస్తున్నాడు విశ్వనాథం. కామేశం అక్కడ నవ్వుతూ యెదురుగావున్నా, కామేశం గదిలో కెళ్ళి పొగ పట్టిన గోడనానుకుని నేల్ని చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

"ఇహ నా వల్లకాదు నాయనా నిన్ను కాపాడ్డం. నీ ఖర్మనుబట్టి నువ్వుపో. నన్ను నిందించకు. ఈ శలవయిపోయాక ఆఫీసరు నిన్ను డిస్మిస్ చెయ్యడం ఖాయం" అని తకీమని కుర్చీలో కూర్చున్నాడు విశ్వనాథం.

'నేన్చేసిన తప్పేమిటి? నన్నెందుకు డిస్మిస్ చేస్తాడాయన? దేన్నించి నువ్వు నన్ను కాపాడాలి?' అని కామేశం అనలేదు. తన మీదికి యేదో గండం దొర్లుకొస్తూనే వుంటుందని అతని గట్టి నమ్మకం. తనేదో ఘోరమయిన అఘాయిత్యం చేసేవుంటానని అతనిభయం. రంగులు మార్చుకోక పోయినా నేల్ని చూస్తూనే వున్నాడతను.

"అయినా ఉత్తరాలు పోస్టుచెయ్యడం రాకపోతే యింకెందుకయ్యా నువ్వు? ముప్ఫై రెండుత్తరాల్లో ఒకదాన్లో ఒకటి పెట్టి యింత కొంప ముంచుతా వనుకోలేదు, నిన్నాఫీసుకి రానియ్యొద్దంటున్నా డాఫీసరు. మంచివాడు కాబట్టి ఇంటికొచ్చి తన్నలేదు సంతోషించు" అని కుర్చీలోంచి లేచిమళ్ళా పచారు ప్రారంభించాడు విశ్వనాథం.

కళ్ళల్లో ఊరుతున్ననీటిని కళ్ళతోనే వెనక్కి పీల్చడానికి ప్రయత్నిస్తూ నేల్ని చూస్తూనే వున్నాడు కామేశం.

విశ్వనాథం వైపు చూడ్డం మాని కామేశంవైపు చూసిం దతని అక్క. కడుపు తరుక్కు పోయిం దావిడికి. ఆవిడే ప్రారంభించింది విశ్వనాథంతో సంభాషణ. ఆవిడే ఆరాతీసింది. ఆఫీసులో జరిగినదాని వివరాలు.

అన్ని వివరాలూ చెప్పాడు విశ్వనాథం, ఆఫీసరు కోపానికి తన వివరాలు కలుపుతూ, అన్నీ చెప్పాక 'ఇహ ఈ వేళ్నించి మీ ఖర్మ మీది. నా ఖర్మ నాది' అంటూ తారా జువ్వలా వెళ్ళిపోయాడు

రాత్రి పదిన్నరైనా నిద్ర రాలేదు కామేశానికి. తన తప్పు ఎంత చిన్నదైనా పెద్దగానే కనిపిస్తుం దతనికి. విశ్వనాథం చెప్పినట్టు తన తప్పుకు ఆఫీసరు తనని తన్నినా తప్పు లేదు. తను మొదట్నుంచీ భయపడుతున్న పరిస్థితి రానే వచ్చింది. ఉన్న ఉద్యోగం కాస్తా ఊడేక చేసేదేంలేదు. రోజులు వెళ్ళడమే కష్టం. అమ్మ మళ్ళీ ఎవరింట్లోనో వంటకు కుదురుకోవాలి. అక్క నీళ్ళు మొయ్యాలి. వాళ్ళ రెక్కల మీద తనాధారపడాలి. తనకి ఏపనీ చేత కాదు. వ్యాపారం చెయ్యలేడు. దానికి యుక్తీ పెట్టుబడీ కావాలి. ప్రైవేటు చెప్తానన్నా తనదగ్గర యెవరూ చెప్పించుకోరు. అతని దృష్టిలో అతడు యెప్పుడూ హీనంగానే కన్పిస్తాడు. ఈనాడు మరీ అసహ్యం వచ్చింది తనమీద తనకి.

పడకొండైంది. నిద్ర రాలేదు. భవిష్యత్తులో నమ్మ

కం హరించిపోతోంది కర్పూరంలా. రాత్రిఅవుతున్నకొద్దీ తన
వంటరితనమే తనను బాధిస్తోంది. భయమేస్తోంది. మేకును తగి
ల్చిన చొక్కా, పేంటు తొడుక్కుని కాళ్ళు పీకేదాకా వీథు
లన్నీ తిరిగాడు ఆఖరుకు రైల్వేస్టేషనుకి తీసుకెళ్ళా యతని
కాళ్ళు.

రైలుస్టేషను చేరే సరికి అర్థరాత్రై చాలా సేపై
పోయింది. మూడు గంటల పాసింజరు కోసం అక్కడా
అక్కడా ప్లాటుఫారం మీద శవాల్లా పడుకున్నారు కొంత
మంది పాసింజర్లు. ఆ శవాల్ని చూసేసరికి ప్రాణం లేచివచ్చి
నట్టయింది కామేశానికి. ఇంతసేపూ శ్మశానంలా నిర్జీవంగా
వున్న వీథుల్లో తిరగడంవల్లొచ్చిన వొంటరితనం వదిలేసిం
దతన్ని.

ప్లాటుఫారంమీద చివర, చీకట్లో సిమ్మెంట్ బెంచీ
మీద కూర్చున్నాడు కామేశం. వెల్తుర్లో పక్క బెంచీమీద
ఎవరో ఒకతను కూర్చుని పకోడీలు తింటున్నాడు. అతని
మీసాలు కృష్ణదేవరాయల మీసాల్లా వున్నాయి. రెండు
గుడ్డిరైళ్ళు కట్టిపడేసిన పాముల్లా వొకదానిమీదొకటి
బుసకొడుతున్నాయి. బద్ధకంగా నోట్లో బీడీ పెట్టుకుని వొక
రైల్వే పోలీసు పచారు చేస్తున్నాడు. కుళ్ళు కుక్కొకట్టి
ఎంగిలాకు ఎత్తుకొచ్చి కూర్చుని 'నీ క్కావాలా' అన్నట్టు
కామేశంవైపు చూసి 'నీ కివ్వను' అన్నట్టు పట్టుకొని పారి

పోయింది. కృష్ణదేవరాయలు పకోడీలు తినేశాడు. ఆకు పారేసి మంచినీళ్ళు కెళ్ళిపోయాడు. లేచి యింటికి బైల్దేరాడు కావేశం.

ఇంటికి బయల్దేరిన కావేశం బుక్‌స్టాలు దగ్గర రాగి పోయేడు, స్టాలువాడులేడు, టీకి కాబోలు పోయేడు. నిలబడి పుస్తకం చదువుతోందో దొరసాని ఆమెకు గజం దూరంలో నిలబడ్డాడు కామేశం. ఆమె చేతిలోని పుస్తకంవైపే చూస్తూ దాని చివర అట్టమీద ఆడబొమ్మని చూస్తే తనభార్య గుర్తొచ్చింది కామేశానికి. ఎక్కడుందో పాపం! నాయుడు తంతున్నాడో ఏమిటో? పైకి మంచివాళ్ళాగే వుండేవాడు నాయుడు. అలాంటివాళ్ళే ఖూనీలు చేసేస్తారు.

దొరసాని చదువుతున్న పుస్తకాన్ని, "వాంటిట్" అని కావేశం చేతిలోపెట్టి నవ్వుతూ వెళ్ళిపోవడం, తనవేపు చూడకుండా స్టాలువాడు "ఒకటీ డెబ్బైఐదు" అంటూ వెళ్ళి స్టూలుమీద కూర్చోవడం ఒక్కసారి జరిగేయి. స్టాలు వాడు "ఒకటీ అరవైకి" తక్కువ ఎంత అన్నా ఎవరికో ప్రైసు చెప్తున్నా డనుకోనేవాడు కామేశం కాని "ఒకటి డెబ్బైఐదు" అన్నవాడి మాట తన చేతిలోవున్న పుస్తకం ఖరీదే అని గ్రహించిన కావేశం, "పుస్తకం అక్కర్లేదు" అనలేక డబ్బిచ్చి బైటపడ్డాడు.

మర్నాడు బాగా పొద్దెక్కాక లేచేడు కావేశం.

ఆవేళకూడా శలవే ఆఫీసరు ఆగ్రహంవల్ల: పైగా యిల్లు కదలడానికికూడా వీల్లేదు జ్వరమని శలవు పెట్టడంవల్ల. ఏం చెయ్యడానికి తోచక తాను కొన్న పుస్తకం తీశాడు "హౌ టు గ్రో గ్రేట్ యిన్ థర్టీ డేస్." అన్న పుస్తకం అది. గొప్పవాళ్ళు యింకా గొప్పవాళ్ళవడానికీ. గొప్ప లేని వాళ్ళుకూడా రమారమీ అంత గొప్పవాళ్ళవడానికీ మంత్రాలు మినహా అన్ని చిట్కాలూ వున్నాయి. చివరఅట్ట మీద చాలా రాసివుంది ఆ పుస్తకం గురించి ఆ రచయిత గొప్ప వాళ్ళను చేయడానికి స్కూలు నడుపుతున్నాట్ట.

కామేశం ఆవేళ ఆ పుస్తకం చదివెయ్యదలుచుకున్నాడు. చదివేశాడు అతనికా పుస్తకం నచ్చింది. బాగా నచ్చింది. తనలోవున్న ఏ ఒక్క గుణం వుండవట గొప్ప వాళ్ళకి. దాని ప్రకారం గొప్పవాళ్ళవడానికి ముందు సిగ్గు మానుకోవాలిట. ఎంత కొత్తవాడితోనైనా చొరవగా మాట్లాడెయ్యాలిట. పాతవాళ్ళతో మాట్లాడేముందు నవ్వాలిట నవ్విన తర్వాత అవతలవాణ్ణి గొప్పవాడవదల్చుకున్నావాడు పొగడాలిట. పొగడ్త ఎక్కడ మొదలు పెట్టడమా అని సందేహం వున్నవాళ్ళకి కొన్ని టిప్సు వున్నాయి. అవతల మనిషి మొగాడైతే అతని తెలివినీ, గొప్పనీ, ఆడదైతే ఆమె అందాన్నీ పొగడాలిట. అవతల మనిషితో ఆ మనిషితో పిల్ల కూడా వుంటే, ఆ పిల్ల ఏమాత్రం బావున్నా ఆ పిల్ల అదాంన్నీ, ఏవీ బాగోకపోతే ఆ పిల్ల తెలివినీ స్తుతించాలట. పై వాళ్ళు ఎంత సాధారణమైన పనిచేసినా మెచ్చుకోవాలిట.

యితరులకి, ఎంత చిన్నవైనా పర్వాలేదు. ఉపకారాలు చేస్తూనే వుండాలిట.

ఇప్పుడర్థమైంది జార్జి పావులారిటీకి కారణం కావేఁశానికి. అతను అందర్నీ పలకరిస్తాడు. ఆఫీసుకి వస్తున్నప్పుడు. వీరయ్యా నిద్రపోతూవుంటే లేపి మరీ పలకరిస్తాడు. అసలతను ప్రత్యేకం నవ్వక్కర్లేదు. అతని మొహమే నవ్వు మొహం. అందర్నీ పొగుడుతూనే వుంటాడు. "మీరు తల్చుకుంటే ఎంతసార్" అంటూ.

మర్నాడు నిద్రలేచింది కావేఁశంకాదు. కావేఁశ్వర్రావు లేస్తూనే తన ఎత్తు అంతా సాగేలా బద్ధకంగా ఒళ్ళువిరుచుకొని అద్దంలో చూసుకున్నాడు. అద్దంలో కనిపించింది. ఒక అపరిచిత వ్యక్తి. అతని కళ్ళల్లోని ఎర్రజీర అలసటను కాకుండా, తనకి తనలో వుండే నమ్మకాన్ని సూచిస్తోంది. అతని కనుబొమ్మలూ, నుదురూ ముడుచుకు పోలేదు. భగవంతుడు పెట్టినచోటే వున్నాయి. కావేఁశం మామూలుగా పెట్టే ముళ్ళూ ముడుతలూ లేవు వాట్లో. ఈ మార్పులుమంచి ప్రోత్సాహ మిచ్చేయి కావేఁశానికి.

పెరట్లో మొహం కడుక్కొని కాఫీకి వంటింట్లో కెళ్ళినప్పుడు "మళ్ళీ ఎన్నాళ్ళకి చూసేన్రా కావుడూ నీ మొహంలో కళ, ఆ ముండపోయాక" అంది తల్లి. మధ్యాహ్నం భోంచేస్తూ "ఈ వేళ వంట దివ్యంగా వుందమ్మా" అన్నాడు కావేఁశం నవ్వుతూ. "మా నాయనే! మరి

పులుసు మరో గరిటెడు వెయ్యనా" అంటూ వేశేసింది వాళ్ళమ్మ. జవాబు కోసం ఎదురు చూడకుండా "గ్రేట్ సక్సెస్" అనుకున్నాడు కామేశ్వర్రావు.

వేగం భోంచేసి ముస్తాబై విశ్వనాథం ఇంట కెళ్ళేడు కామేశం "సరే. ఏమైతే అదే అవుతుంది ఆఫీసుకి రా" అన్నాడు విశ్వనాథం వేదాంతిలా. ఇద్దరూ కలసి ఆఫీసు కెళ్ళారు.

ఆఫీసులో మాత్రం వాతావరణం ఏమంత ప్రోత్సాహ కరంగా లేదు. ముందునాడు సాయంత్రం ఆఫీసరు పై అధికారి వూరెళ్ళి అతన్తో జరిగిందంతా చెప్పి క్షమార్పణ కోరు కున్నాడు. అతను చెప్పిందంతా సానుభూతితో విన్నాడు పై అధికారి కాని మనస్ఫూర్తిగా క్షమించలేకపోయాడు.

కాబట్టి ఆఫీసరు పొరలోవున్న పాములా కదలకుండా గదిలోంచి బుసకొడుతున్నాడు. కామేశంకూడా ఉత్సాహాన్నీ ఆశనీ పట్టుకొని ఉయ్యాలలూగుతూనే వున్నాడు. జార్జికూడా అతనికి సలహా ఇచ్చాడు... "ఇంకా మళ్ళీ యిలాంటి పొర పాటొస్తే క్షమించొద్దు. యీ సారికి మాత్రం మరిచిపో" అని ఆఫీసరుతో చెప్పమని.

మధ్యాహ్నం మూడుగంటలకి కామేశం ఆఫీసరు దగ్గ రికి సంతకాల కెళ్ళాలి. మూడవుతున్నకొద్దీ విచిత్రంగా కామే శానికి తనలో తనకే నమ్మక మెక్కువవడం ప్రారంభించింది.

తను కష్టసమయాల్లో ఎలా ధైర్యం చిక్కబట్టుకునే వారో జ్ఞాపకం తెచ్చుకునేసరికి "యీ గండమెంత, క్షణంలో దాటే స్తాము" అని చెప్పుకున్నాడు కావేశం తినతో. మూడుకొడు తుండగా రూమాలుతో మొహం గట్టిగా తుడుచుకొని, జుత్తు చేత్తోనే సర్దుకొని, కాయితాలతో సహా ఆఫీసర్ గదిలో కెళ్ళేడు కావేశం పుస్తకంలో చెప్పిన నవ్వు మొహంమీద అచ్చుకొట్టుకొని.

తలొంచుకొని పనిచేస్తున్న ఆఫీసరు తలెత్తేసరికి కావేశం కనిపించగానే తల కొట్టేసినట్టనిపించింది, తన అవమానం గుర్తుకొచ్చి వెంటనే కామేశం తల తీసేద్దామనిపించింది. ఇది వరకు కామేశ వెన్ని పొరపాట్లు చేసినా కేవలం చీవాట్లు పెట్టి వ్యవహారం కాగితంమీదికి రాకుండా సర్దుకుపోయేవాడతను. కామేశం చేసిన అఘాయిత్యానికి, తన కన్ఫర్మేషన్ రెండేళ్ళు వాయిదాపడే సూచనలున్నా అతను సర్దుకుపోడానికే ప్రయత్నిస్తున్నాడు కాని...కాని అతనికి కామేశం నవ్వు భరించశక్యం కాకపోయింది. పిచ్చివాణ్ని చేసింది. దారితప్పిన పిల్లాడు యిల్లుచేరేక 'నే నొచ్చేశానమ్మా' అన్నట్టుంది ఆ నవ్వు. పొదరింట్లో దాగున్న నాయకుణ్ని చూసి 'యిక్కడున్నావా దొంగా ?' అని ప్రబంధ నాయిక పల్కినట్టుంది ఆ నవ్వు.

తనకి అనుకోనిరీతిగా కావేశమ్మీలాన ఆపదవచ్చాక ఆఫీసరు 'యీ ప్రపంచంలో ఏదయినా సాధ్యమే! ముఖ్యంగా

చెడ్డ' అనుకోని. అన్ని ఆపదలు ఎదుర్కోవడానికి సిద్ధమయ్యాడు. కామేశంలో పిల్లాడినవ్వు, ప్రబంధ నాయకి నవ్వు తప్ప. తనని ఎకసెక్కెం చేస్తున్నట్లుందా నవ్వు.

'ఏవిఁటా వెర్రి నవ్వు? వాలకవూఁనూ?' పెడ బొబ్బలెట్టేడు ఆఫీసరు.

మనసులో స్పీచి అల్లుకుంటున్న కామేశానికి అకస్మాత్తుగా ఆఫీసరు ఎందుకు నురగలు కక్కుతున్నాడో తెలీలేదు. ప్రశ్నించేలోగానే అక్కడేవున్న విశ్వనాథం కామేశం చేతిలోంచి ఫైలులాక్కుని అతన్ని పైకి తోసేయడం, అతను వెళ్ళి తన సీటులో కూర్చోవడం, 'ఏమైందేమైంది' అంటూ మిగతా గుమాస్తాలంతా అతనిచుట్టూ చేరడం, 'తెలీదు' అతను జవాబు చెప్పేయడం జరిగిపోయేయి. 'నువ్వేం భయపడకు బ్రదర్' అని సానుభూతితో ధైర్యం చెప్పేడు జార్జి.

నిజానికి కామేశం భయపళ్ళేదు. ఉత్సాహంజారవిడవలేదు. ఏం జరిగిందా అని తెలుసుకునేందుకు ప్రయత్నం మాత్రం చేస్తున్నాడు.

'ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నువ్వొందు కతనికి ఛార్జెస్ యివ్వవ్!' అని ఆఫీసరు విశ్వనాథాన్ని గదమాయిస్తున్నాడు గదిలో.

'ఏదో తమ యింట్లో శుభకార్య మయ్యేలోగా ఈ పనెందుకని ఆలోచిస్తున్నానంతే. యింకేంకాదు. ఎల్లుండి ఛార్జెస్ సిద్ధం చేసేస్తాను' అని నచ్చ జెప్పాడు విశ్వనాథం.

ఆఫీసరుకి ముందు ఒక్క కొడుకు పుట్టేడు. తర్వాత కుమార్తెనా పుట్టలేదు చాల్నాళ్ళు. ఇంక పుట్టరనుకొన్న టైముకి పుట్టేరు పిల్లా పిచ్చికాను. ఆవేళ పిచ్చికది మొదటి పుట్టినరోజు. అదే విశ్వనాథం చెప్పిన శుభకార్యం. ఆఫీసరు గారిదృష్టిలో అది పెళ్ళంత శుభకార్యం, అతని భార్యదృష్టిలో యింకా పెద్దకార్యం వుంటే అదే.

అంచేత వాళ్ళిద్దరూ పెద్ద పెట్టున ఏర్పాటు చేశారు. ఊళ్ళోవున్న ఫ్రెండ్సందరికీ సాయంత్రం టీతో సహా అన్నీ అయ్యేయి. కేవలం తనస్టాఫ్‌కిమాత్రం విందు ఏర్పాటుచేశా రా రాత్రి.

విందుకి అంతమందీ వచ్చేరు కామేశంతో సహా. ముస్తాబై దూరాన చీకట్లో ట్యూబ్‌లైట్లా మెరిసిపోతుంది జానకి. ఆమె చుట్టూ దూరాన చీకటిలా వున్నాడు జార్జి.

శలవుమీదున్న యముడిలా ఆఫీసరు యింటిదగ్గరున్న పుడు మంచివాడే. తన స్టాఫందరితోనూ తన తాహతును. మరచి హుషారుచేస్తూ, విందంతసేపూ వాళ్ళని యింకా తిన మని హెచ్చరిస్తూనే వున్నారు. కామేశానికి మాత్రం తిట్టక పోవడమే ఆయన చూపిన ఆదరణ.

విందు పూర్తయ్యేసరికి రాత్రి పదిన్నరైంది. పొద్దుటి నుండి నలిగి సతమతమౌతున్న ఆఫీసర్‌కి ఆయన భార్యకీ కూడా ఎంతట పక్కచేరుదామా అనివుంది. అంతా లేచారు. శలవు తీసుకోవడమే తరవాయి. నిద్రపోతున్న పిల్లణ్ని లేపి

తీసుకువచ్చి మరీ చూపించింది. వాళ్ళందరికీ ఆఫీసరు భార్య, ఆమెకు కామేశంఅంటే ప్రత్యేకాభిమానం, అతను అమాయకుడని. అదీకాక అతనితల్లి వాళ్ళయింట్లో సమయా సమయాల్లో వంట చేసి వాళ్ళకి సహాయం చేసేది.

'ఏం కామేశంగారూ! ఎలా వున్నాడు మా వాడు?' అంది, వాళ్ళవాళ్ళ కామేశం మొహం దగ్గరగాపెట్టి వాళ్ళ వాడు ఆవలించేడు. ఇంత సేపటికి అతన్ని మాట్లాడమన్న ఆహ్వానం వచ్చింది.

"దివ్యంగా వున్నాడు దీపంలా. అందగాడు మీలాగే- (ఆఫీసరు కనుబొమ్మలు మీదికి వెళుతున్నాయి). చురుకి- మా ఆఫీసరుగారేఐనా అందానికి మిమ్మల్నే పోలాడు. నిజం చెప్పాలంటే మీరు చాలా అందంగా వుంటారు—(పళ్ళు పటపటలాడుతున్నాయి.) మీరు చాలాచిన్నపిల్లలావుంటారు. (పిడికిళ్ళు బిగిస్తున్నాయి.) నిజానికి మీరు ఆఫీసరుగారిభార్యని ఎవరూ అనుకోరు మీరు...

విశ్వనాథం కామేశంకాలిమీద తన్ని అతని నోరు మూశాడు.

కామేశం చెప్పింది అక్షరాలా నిజం. పొగడ్తంలేదు. ఆఫీసరుగారికి రెండో వివాహం. అతనిభార్య అందగత్తే. చిన్నదీకూడా. నిజంచెప్తే ఎందుకు విశ్వనాథం తన కాలు నలిపేశాడో తెలీక కామేశం అందర్నీ కలియచూశాడు. ఆఫీసరుగారి భార్య కొంపలంటుకున్నట్టు పిల్లణ్నెత్తుకొని పారి

పోతూంది. అంతా ఎప్పుడు పేల్తుందో తెలీని ఏటంబాంబుని పట్టుకున్నట్టున్నారు. ఆఫీసరు పేలబోయే ఏటంబాంబులా పొగకక్కి పేలాడు 'టేక్ హిమ్ ఎవే బిఫోర్ ఐ కిల్ హిమ్'.

హత్య జరిగినట్లున్న వాతావరణంలో ఎవరూ శలవు తీసుకోకుండానే కామేశాన్ని యీడ్చుకు పోయారు. గేటు దాటగానే 'రేపు ఆపీసు కిన్ని నువ్వులు పట్రా, ఉద్యోగానికి నీళ్ళొదిలేద్దువుగాని' : అని విశ్వనాథమే నిశ్శబ్దాన్ని పోగొట్టాడు.

రెండవసారి పేలబోయే బాంబులా ఘూర్ణిల్లుతున్న ఆఫీసరు వరండాలోంచే కేకవేశాడు, ప్రతి అక్షరం వత్తి పలుకుతూ, 'విశ్వనాథం' అని. విశ్వనాథం వెనక్కి పరిగెత్తేడు, సార్ అంటూ.

మిగతావాళ్ళంతా ఎక్కువదూరం కలిసి నడవలేదు. వీధి చివర చేరగానే మార్గాలు విడిపోయాయి. కామేశానిడొక్కడిదీ ఒక తోవ, మిగిలిన వారందరిదీ ఒక తోవ.

కామేశం ఒక్కడూ నడుస్తున్నాడు. వీధిలైట్లు నీరసంగా కాలుతున్నాయి. మేఘాలు చంద్రుణ్ని కప్పివేస్తున్నాయి. పొగమంచు తెరలు ఒకటొకటి కామేశాన్ని కప్పివేస్తున్నాయి. అంచులు కరుగుతూ ముందుకు నడుస్తున్న కామేశం మరీ అస్పష్టంగా ఆకారరహితుడై, మాయని పొడుగాటి మచ్చలా సాగిపోతున్నాడు.

కామేశం వెళ్ళిపోయాడు రైలు స్టేషనువైపు. స్టేషన్ చేరాక టిక్కెట్టు కొనుక్కుని ఏ వూరయినా పోవచ్చు–లేక టిక్కెట్టు కొనకుండా ఏ రైలు క్రిందయినా పడొచ్చు-అదీగాక పోతే వారం రోజుల్లో గొప్పవాడవడానికి మరేదయినా పుస్తకం కొనుక్కొని రావచ్చు. అవి కేవలం అతనికి సంబంధించిన విషయాలు.

చిన్న కథలకి తొలిమాట లుండవు. అంచేత చివరనోమాట. తెలివయినవారూ, చురుకైనవారూ సంఘంలో తమ స్థానాల్ని తామే నిర్ణయించుకో గలరు. కామేశంలాంటి అదృష్టహీనుల్ని ఆదరించగలిగినదే ఉత్తమ సంఘం.